

LA INTRODUCCIÓN DE LA INSACULACIÓN EN LA CORONA DE ARAGÓN. XÀTIVA, 1427. TRANSCRIPCIÓN DOCUMENTAL

Juan Antonio Barrio Barrio.
Universidad de Alicante.

En el siglo XV se fue introduciendo de forma paulatina y gradual una importante modificación en los sistemas electorales de las villas y ciudades de la Corona de Aragón, a través de la implantación de la insaculación. En un proceso que a pesar de una serie de altibajos y crisis, se iría asentando en la mayor parte de los municipios de la Corona de Aragón durante la época Moderna, y hasta su definitiva supresión con el decreto de Nueva Planta del siglo XVIII, que ponía fin a las instituciones propias de la Corona de Aragón.

La primera ciudad de la Corona de Aragón donde se introdujo la insaculación fue Xàtiva, con la concesión de las nuevas ordenanzas electorales por Alfonso V el año 1427. El conocimiento histórico de este hecho, partía hasta este momento, de la referencia que incluía el cronista local Carlos Sarthou Carreres en su obra "Datos para la historia de Jativa", tras haber consultado una copia de dicho documento, que debía estar custodiada en el Archivo Municipal de Xàtiva. Tras una consulta que realice en dicho archivo el año 1990 con el profesor David Bernabé Gil, comprobé con mi colega y con la estimable ayuda del archivero que la copia del documento no se encontraba en el archivo, al parecer por el extravió que de este y otros documentos se había producido en fecha incierta, algo hasta hace no muy poco habitual en algunos archivos locales.

Finalmente en febrero de 1.991 pude localizar el documento en el Archivo del Reino de Valencia. El hallazgo me permitió preparar una breve comunicación para el "I Congreso de Administración Valencia. De la historia a la modernidad", que se celebraba poco después, los días 26 de febrero al 1 de marzo en Valencia, con el tiempo justo para realizar un primer estudio del documento y extraer los datos más valiosos del mismo. Presentamos ahora y teniendo en cuenta la importancia histórica del privilegio que concedió Alfonso V a la ciudad de Xàtiva, la transcripción íntegra de la copia del documento que se custodia en la actualidad en el Archivo del Reino de Valencia.

APENDICE DOCUMENTAL (6)

1427, marzo, 31. Xàtiva.

Alfonso V concede a la ciudad de Xàtiva un nuevo privilegio electoral.

A.R.V. *Real*, reg. 394, ff. 155r-163v.

Capitula super regimine Civitatis Xative. * (letra extraña).

In nomine Jhesu Christi et eius gloriose virginis genitricis Marie. Nos, Alfonsus, et cetera, inter assiduas curas et inmensas sollicitudines que misterio regie dignitatis incumbunt ea preceteris in nostre mentis consideracione revolvimus et sedula meditacione pensamus quibus precis sedansque dissensionum et discordiarum turbinibus unitatis et concordie reformacio acomodave et utilitatis incrementum nostris subditis, in quorum prosperitate et quiete quiescimus et regnamus provida ipsius presidis industria subsequatur et eo prospitatus acteritiusque oculos mentis nostre circa illarum curam extendimus ipsarumque soliditatem eo desiderabilius ac ferventius procuramus quo prestantius ex eisdem regie sublimitati decus et beneficium subditis prosiliunt amplioris fructus et utilitatis et quo validius cisma et deffensionum jacula quieti rei publice regnorum nostrorum formidamus noscitur relacione itaque ac crebis fidedignorum personarum clamoribus regie celsitudinis propulsantibus tribunal et alias loquaci fama in publicum referente ad nostri noviter pervenit auditum. Quod invalescente inde inter continues et habitatores civitatis Xative ob illius regiminis causam magno dissensionum et odiorum turbine tantis dicta civitas exitebat perpessa laboribus et detrimentis et in tali constituta articulo quod nisi a regali providencia sibi citius occurreretur depopulacionem et ruinam incurrere posset // vel alterius irreparabilis casus jacturam. Quoquidem rumore per lato et a nobis non sive cordis displicencia intellecto ad eiusmodi nos contulimus civitatem in qua personaliter existentis reperimus eandem succensis ignibus odiorum ac deffensionibus inter ipsius incolas undique suscitatas sedicionum et abusionum involucris adeo collisam et turbaciones in ea ac illius regimine adeo radicatam quod ultimo flatu jam fere excusso precipitii et finalis destruccionis terminum videretur actigisse. Pro cauto nos velut rex et princeps, cuius officio ex regali decencia pertinet similibus periculis salutacione adhibere remedium super hiis debite providentes, volentes dictam civitatem que velut formissima situ inclita populo et aliis nobilitatum claritatum ut pollens fulgoribus principale membrum regni Valentie existit et ipsius singulares a dictis et aliis scandalis et detrimentis quibus ex causa et cupiditate dicti

regiminis possent et prestolantur verisimiliter subiacter et eosdem in statum pacificum et tranquillum ac in verum pacis et amoris vinculum reducere et agregare ut civitas eiusmodi ac res publica eiusdem regia sollicitudine protegantur anoxiis salubria semper suscipiant incrementa et dulcoris unitatis et concordie affluent ubertate. Tenore presentis de nostri certa sciencia et expresse matura nostri consilii deliberacione prehenute pro bono pariter et incremento dicte civitatis et ipsius singularium providemus, statuimus et ordinamus, facimus atque mandamus in civitate predicta et eius terminis teneri et inconmutabiliter observari ordinaciones infrascriptas.

Primerament provehïm, statuïm e ordenam que en l'any present, d'ací a la festa de Nadal primer vinent e de la dita festa a un any següent, sia justícia maior de la dita ciutat en Francesch del Bosch, ciutadà, e per assessor dels justícies, micer Luys Tallada.

Ítem provehïm e ordenam, volem e manam que.n lo dit any present, d'ací a la festa de Pascua e Cinquagèsima propvinent e de la dita festa a un any següent, sien jurats de la dita ciutat, ço és, per cavallers e generosos, mossén Steve Ponç de Fenollet, e per los ciutadans, mestre Vicent de Valls, en Pere Venrell e en Johan Borrell, notari, e per advocat de la dita ciutat, Miquel Scrivà, notari.

Ítem provehïm, volem e manam que, d'ací a la festa de Sent Miquel propvinent e de la dita festa a un // any prop següent, sia mustaçaf de la dita ciutat per los hòmens de paratge Ausiàs de Morera.

Ítem volem, statuïm e ordenam que, d'ací a la festa de Nadal primer vinent e de la dita festa en un any après següent, sia justícia de CCC *solidos* de la dita ciutat, Pere Català, notari. *Ítem* provehïm, volem e manam que, d'ací a la festa de Nadal primer vinent e de la dita festa a un any après següent, sia obrer de les obres comunes de la dita ciutat Matheu Martí, lo qual no puxa substenir algú en la dita obreria, e sia tengut donar la fermaça acostumada e per scrivà de la obra per lo dit temps Bernat Mates, notari.

Ítem provehïm e ordenam que, d'ací a la festa de Nadal propvinent e de la dita festa a un any après següent, sia sotsobrer de les dites obres Johan Argent, e pesador de la farina, en Pere de Monçonís. E complit lo dit any, d'aquí avant, meten lo y los jurats.

Ítem volem e ordenam que, d'ací a la festa de Cinquagèsima primer vinent e de la dita festa en un any après següent, sia clavari de la dita ciutat Johan Anthoni Draper, lo qual clavari faça la seguretat e done la fermaça acostumada segons la ordinació e consuetud antiga de la dita ciutat, e sia tengut retre compte segons la ordinació del consell.

Ítem volem e ordenam que, d'ací a la festa Cinquagèsima primer vinent e de la dita festa en tres anys après següents, sia síndich de la dita ciutat Guillen March, notari.

Ítem provehïm e ordenam que, d'ací a la festa de Sent Miquel primer vinent e de la dita festa a un any après següent, sia loctenent de mustaçaf en la dita ciutat en Nicholau de Bòria.

Ítem provehïm e ordenam que, d'ací a la festa de Cinquagèsima propvinent e de la dita festa a un any après següent, sia jutge de les imposicions de la dita ciutat Miquel Stent, notari, e capdeguayta per lo dit temps, Vïcent Serra Fuster.

*Ítem volem e ordenam que per lo dit temps sien consellers de la dita ciutat per los hòmens de paratge e ciutadans les persones següents, ço és, mossén Corbera, d'elet; mossén Nicholau Martí, en Pere Mollà, en Francesch de Guallach, Nicholau Carbonell, Johan Ferriol, Johan de Sentboy, Luís Sanç, Guillén Callada, Berenguer Marí, Johan Torrella, mercader; Ramon Oliver, Bernat Siurana, drapers; Anthoni Lop, maior, tintorer; Steve Bonansa, tintorer; Pascual Montfort, major, perayre; Bernat Sancho, specier; Berthomeu d'Al-/canyz, specier; Johan Amat, notari; Pere Sagarra, notari; Pere Gavarda, notari; Pere Saranyana, notari; Pere del Vilar, laurador; Miquel Pastriz. Aprés, com a tot bon rey e senyor, se pertanga provehir e ordenar que los seus vassalls e sotsmeses stiguen en pau, repós e bon stament, e relevar a aquells les coses que són causa de dicensions e debats. E per ço que lo bo e pacifich stament de la dita ciutat se puixa perpetuar e almenys largament conservar, e com experiència, que és maestra de les coses, haia demostrat que per lo regiment de la dita ciutat e per les eleccions dels officis d'aquella naxen e retornen fort, soven e quasi tota vegada entre los habitants, ciutadans e vehïns de aquella, oys, rancors, bandos, dicensions e males voluntats, per les quals se són seguits, axí a la cosa pública de la dita ciutat com als singulars d'aquella, molts mals e quasi infinits dampnatges, e encara se porien ensequir molts més de que, procurant lo enemich de natura humana la dita ciutat e los habitants en aquella, fàcilment porien venir en gran ruyna e final d'ostrenció, volents-nos als dits mals, fi o, almenys, degut remey imposar, fem e stablim les ordinacions, status e provisions deiús scrits, les quals volem, manam e ordenam que, aprés que lo temps dels officis per nos dessús provehïts e ordenats e cascun d'aquells *singula singulis referendo*, seran complits o finits, e deuran complir e finir, ço és, en los dies en furs, privilegis e statuts contenguts e designats a fer eleccions, sien servades en la dita ciutat, d'ací a deu anys ladonchs primer vinents e contínuament complits, e d'allí avant, mentres que a nos plaurà en cascun dels dits officis los status, ordinacions, formes e maneres deiús següents *singula singulis referendo*.*

Primerament volem, statuïen e ordenam que sien fets dos sachs, en cascun dels quals sien mesos dins redolins de cera, eguals e ben fets d'un pes, en los quals sien mesos en albarans de pergamí scrits los noms, ço és, en cascun albarà e redolí un nom dels cavallers e hòmens // de paratge deiús nomenats e per nos manats scriure. E la un dels quals sachs sia dedicat e intitulat per a traure dels dits redolins per a officis de justícia majors, jurats, mustaçafs e obrers, e sia servada en lo traure dels dits redolins tal pràtica o manera, ço és, qu.al any que, segons fur, pràtica e status dels consell de la dita ciutat, los justícia maior haurà ésser generós, sia tret lo dit sach de la caxa en la casa on lo consell de la dita ciutat serà ajustat. del dit sach sia tret, sens tot frau, present lo consell e per los jurats manat traure per un fadrí o infant poch un redolí, e sia mes en mans del batle e de son lochtinent, e per aquell sia ubert públicament e publicat justícia de la dita ciutat per aquell any ladonchs següent. E axí mateix, l'any que deurà ésser mes un generós en jurat, sia servada aquella mateixa pràctica dessús dita en lo dia de la elecció dels jurats. E açò mateix, sia servat en sos casos e dies en les eleccions de mustaçaf e obrer. E l'altre sach sia intitulat sach de consellers, comptadors e paratge. E en aquest sach, axí mateix, sien mesos en redolins o albarans tots aquells matexos noms que són en lo sach dels dits officis de justícia, jurats, mustaçaf e obrer e en los dies e temps acostumats, metre consellers e comptadors, segons l'estil del con-

sell, sien trets en son dies *singula singulis referendo* per l'escrivà del consell, públicament davant los jurats un o dos dels dits redolins, ço és, axí com ho regen lo cas de metre comptadors e consellers, segons stil del consell, e aquestos dos officis, consellers e comptadors, no tollen, ni empachen a aquells qui hauran los altres officis del altre sach de justícia, jurats, mustaçaf e obrers dessus dits. Los noms dels cavallers e hòmens de paratge, los quals haven provehìt, manat e ordenat que sien meses en los dits redolins e sachs, són los que.s segueixen; ço és, mossén Steve Ponç de Fenollet, mossén Corveran, d'elet; <en Joan Corveran, d'elet>; mossén Bernat d'Ezpuig, menor; mossén Pere del Castellar, maior; mossén Pere del Castellar, menor; mossén Arnau Ferrer, mossén Bernat Sanç, maior; mossén Francesch de Fluvià, en Pere Sanç, menor; n'Ausiàs de Morera, en Jordi Alavanya, en Francesch Sanç, en Galceran de Lloriç, mossén Luys de Lloriç, mossén Luys de Pertusa, mossén Jaume de Malferit, mossén Jofer de Bòria, mossén Nicholau Martí, // mossén Pere Martí, mossén Bernat Sanç, menor; mossén Jaume del Bosch, en Pere Sanç, maior; en Johan de Morera, en Miguel Sánchez de Legaria, en Guillen Sanç, bastart; en Johan Sanç, bastart. E de tots aquestos dessus dits deu ésser altre sach per a consellers e comptadors. E en après, per donar compliment e orde perfet en lo dit regiment e conservació e tranquille repós de la dita ciutat, volem e ordenam que, dels ciutadans notaris, menestrals e altres hòmens de la dita ciutat conivents e suficients en lo regiment d'aquella, fossen fets diversos sachs; ço és, un sach lo qual sia intitulat sach de consellers e de comptadors, en lo qual manam ésser meses en redolins de molts e diversos hòmens, axí ciutadans, notaris, menestrals, com altres hòmens, de la dita ciutat, lo nom de cascun dels quals sie scrit en un troç de pergamí petit e mes cascú en son redolí, los quals redolins sien meses dins lo dit sach, dels quals redolins cascun any en los dies que deuen ésser fets consellers e comptadors, sien trets aytants singula singulis referendo com se n'acostumen metre en los dits officis. En axí que aquells que seran consellers e comptadors no sien impedits de haver altres officis, ans haien e puxen haver dels altres officis que.ls pertanyeran o en los quals rotauran o vindran per virtut e causa de les ordina<cions> e status presents, los noms dels quals ciutadans, notaris menestrals e altres, manam ésser scrìts e continuats en les presents nostres ordina<cions>, e són los qui.s segueixen, ço és, en Francesch del Bosch, en Johan de Sentboy, n'Ausiàs Rotlan, en Francesch Ferriol, en Johan de Muntagut, en Pere Ferrer, ciutadà; en Bernat Ferran, en Luys Morelló, n'Anthoni de Listo, fill d'en Guillen; en Pere Deztorrent, en Johan del Mila, en Jordi Abelló, n'Anthoni de Listo, maior; en Dalmau de Fluvià, micer Luys Tallada, en Luys Sanç, en Johan de Senrramon, en Duran de Listo, en Johan de Torrent, micer Ausiàs de Flors, en Berenguer Marí, en Francesch Daniu, en Johan Dellós, en Guillén de Torres, en Francesch de Gallach, n'Anthoni de Fluvià, en Pere Mollà, menor; // en Goçalbo Baró, en Miguel Scrivà, notari; en Jaume Lavera, en Pere Carbonell, en Matheu Carbonell, en Francesch Maneu, n'Arneu Sanç, en Vicent de Valls, en Bernat Guerau, en Ferrando de Senrramon, n'Anthoni Amorós, en Francesch Morelló, en Johan Borrell, notari; en Jaume de Gallach, en Miguel de Mora, notari; en Pere Martínez, notari; en Nicholau Carbonell, notari; en Barthomeu Maneu, en Francesch Sanç, en Jaume de Sentboy, en Johan Roiz, jurista; en Guillem Sagarra, notari; en Johan de Valls, en Matheu Martí, en Berenguer d'Alcanyiz, en Johan Ferriol, en Johan de Gallach, fill d'en Pere; en Pere Ferrer, notari; en Nicholau Ganet, en Pere Maneu,

n'Arnau Foltra, en Pere Olomar, maestre; Ferrando López, metge; mestre Vicent de Valls, monge; en Domingo de Bòria, en Johan de Torregrossa, en Bernat de Malferit, en Pere Venrell, en Guillem Tallada, ciutadà, en Bernat Vendrell, gendre d'en Seguer; en Jofre Baró, en Johan Baró, en Vicent d'Aroqua, en Johan Amat, notari; en Pere Català, notari; en Guillén March, notari; en Pere Sagarra, notari; en Miguel Sanç, notari; en Nadal Mandoll, notari; en Pere Saranyana, notari; en Bernat Maces, notari; en Pere Ponç, notari mayor; en Pere Ponç, notari menor; n'Anthoni Enyech, notari; en Pere Navarro, notari; en Bernat Guilabert, notari; en Bernat Portadora, notari; en Guillem Carrió, notari; en Guillem Roig, notari; en Simó Vicent, notari; en Ffrancesch Çabater, notari; en Bernat Steve, notari; en Jaume Olzina, notari; en Pere Figuera, menor, notari; en Miguel PASTRIÇ, notari; en Pere de Vilar, laurador; en Guillem Coll, laurador; en Nadal Steve, tintorer; en Guillem Miralles, argenter; en Pascual Monfort, maior, perayre; en Johan de Gallach, notari; maestre Anthoni Barber, en Johan Tudela, çabater; en Johan Bayones, çabater; en Bernat Mir, barber; en Bernat Saranyana, draper; en Jaume Steve, specier; en Johan Mas, baxador; en Nicholau Steve, obrer; en Thomàs Steve, pelliter; n'Anthoni Albert, bayner; n'Anthoni Borreda, blanquer; en Bernat Augnoter, en Barthomeu Augnoter, en Bernat Steve, bayner; en Pere Madueyo, colceller; en Nadal de Falçet, cabater; n'Esteve Bonansa, tintorer; en Johan d'Aroqua, tintorer; en Johan Roiz, piquer; en Bernat Bonet, laurador; en Pere Bonet, fill d'en Bernat; n'Aparici Bono, laurador; en Berthomeu d'Alcanyez, specier; en Johan Abri, sartre; en Gue-rau Çasont, en Jaume Soguer, sartre; en Domingo Lario, en Ramon Oliver, en Bernat Siurana, draper; maestre Andreu Abri, sartre; en Pere Coll de Santa, sartre major; en Guillermo // Garcia, ferrer; en Luys Sancho, specier; n'Anthoni Daranda, baxador; en Nicholau de Bòria, perayre, en Miguel de Sales, perayre, en Bernat Dalmenar, blanquer; en Pere Saranyana, tintorer de drap de lana, maestre Johan Bordell, en Berenguer Amat, specier; en Pere Canet, laurador; en Berenguer Mon-roig, en Guillem Dantist, maior; n'Anthoni Çatorre, maior; n'Anthoni Çatorre, menor; en Nadal Soler, laurador; en Jaume Comes, fill d'en Guillem, maior; n'Anthoni d'Alpicat, sartre; en Pere d'Alpicat, sartre; en Berthomeu Menor, laurador; en Johan Torrella, mercader; en Bernat Sancho, specier; en Pere Gavarda, notari. E si aquestos dessus scrits, los quals manam ésser meses en lo dit sach de consellers e comptadors no compliran al dit temps, sien tornats a metre en redolíns per los loctinent de governador, justícies, jurats e tornats en lo dit sach e sien preses d'aquelles per consellers e comptadors. E après volem, statuim e ordenam ésser fet un altre sach lo qual sia intitulat sach d'aquells qui han a ésser justícies maiors de la dita ciutat en lo qual sach sien mesos en redolins los noms de diverses ciutadans scrits en troços petits de pergami, los quals staran tanquats [- -] (7) lo sach. E en cascun dels anys qui, segons furs e privilegis, statuts e costums de la dita ciutat lo justícia maior deu ésser ciutadà, la dita caxa en la qual lo dit sach e sachs staran sia portada en lo dia que.s deu fer tal elecció del dit justícia a la casa on lo dit consell serà aiustat. E aquí públicament los jurats façen o manen traure del dit sach per un fadrí o infant poch, sens tot frau, en presència del consell un dels dits redolins, e aquell sia mes en mà del dit batle o son loctinent e per aquell sia ubert e publicat justícia maior de la dita ciutat per l'any ladonchs sdevenir, los quals ciutadans ordenam e manam que sien meses en redolins en lo dit sach e ésser scrits e registrats e son los deiús següents, ço és, en Ffrancesch del Bosch, en Johan de

Sentboy, en Ffrancesch Ferriol, en Johan de Muntagut, en Bernat Ferran, en Loys Morelló, en Johan del Mila, en Jordi Abelló, n'Anthoni de Listo, maior; en Dalmau de Fluvià, en Luys Sanç, en Jaume Sanç, en Ffrancesch Daniu, // en Johan Delos, en Pere Ferrer, ciutadà; n'Anthoni de Listo, fill d'en Guillem.

Ulterius, volem, ordenam e statuhim que los sobredits ciutadans que són dessus dedicats e ordenats per a ésser meses en redolins en lo dit sach per al dit offici de justícia maior sien mesclats e mesos ab los altres ciutadans en lo altre sach deiús mencionat fet per a jurats, mustaçafs e obrers. E volem més e ordenam que qualsevol dels dessus dits ciutadans, lo qual e los quals en sos casos seran trets per a ésser justícias majors de la dita ciutat, no sien exclusos ni foragitats dels altres officis de jurats, mustaçafs e obrers. Mas declaram que si en aquell mateix any, en lo qual algú dels dessus dits serà tret en justícia e o serà tret en algun dels altres officis de jurat, mustaçaf o obrer, que aquell aytal sia tornat a cloure en lo dit redolí e tornat en lo dit sach de jurat, en mustaçaf e obrer. Com nos vullam e ordenem que aquells del dessus dit sach de justícia puxen haver après de lurs anyades de justícia *singula singulis referendo* un dels altres officis de jurat, mustaçafs e obrers. Mas <avant> declaram, volem e ordenam que si algú dels dessus scrits, qui seran mesos en lo dit sach dels justícies, ans que sia tret al dit offici de justícia, serà vengut o tret en algun dels altres officis de jurat mustaçaf e obrer e tenint qualsevol dels dits tres officis en aquell mateix any qui tindrà algun offici dels dits tres exirà o serà tret al dit offici de justícia que aquest aytal sia tornat a cloure en lo dit seu redolí e tornat en lo dit sach dels justícia e sian tret altre del dit sach per al dit offici de justícia.

Ceterum volem, ordenam e manam que sia fet un altre sach, lo qual sia intitulat sach de jurats, mustaçafs e obrers ciutadans, en lo qual sach sien meses en redolins de cera, bé fets e eguals de un pes, los noms de certs e diverses ciutadans e altres scrits en troços petits de pergamí, del qual sach cascun any qui segons fur, stil e statut del consell haurà ésser feta elecció de jurats ciutadans, la dita caxa on los dits sachs staran sia portada la vespra de Cinquagèsima a la casa on serà justat lo dit consell, e aquí, públicament en lo dit consell, sia uberta e tret lo dit sach e, sens tota frau, los dits jurats facen traure públicament per mà de un // fadrí poch quatre o tres dels dits redolins segons que l'anyada requerrà de ésser quatre o tres asguart dels hòmens de paratge, e aquells que seran trets ara, sian quatre o tres après que seran uberts per lo dit batle o son lochtinent e en aquelles no haurà algun impediment segons forma de un capítol deiús apposat, sien per lo dit batle o lochtinent publicats en jurats de la dita ciutat per l'any ladonchs sdevenir. E açò mateix sia observat en sos temps e en sos lochs e casos en los altres officis de mustaçafs e obrers *singula singulis referendo*, los quals ciutadans e altres que manam ésser meses, continuats e scrits en los presents actes e ordinacions reals per a ésser meses en lo dit sach de jurats, mustaçafs e obrers ciutadans són los deiús scrits, ço és, Ffrancesch del Bosch, en Johan de Sentboy, n'Ausiàs Rotlan, en Ffrancesch Ferriol, en Johan de Muntagut, en Pere Ferrer, ciutadà; en Bernat Ferran, en Luys Morello, n'Anthoni de Listo, fill d'en Guillem; en Pere Deztorrent, en Johan del Milà, en Jordi Abelló, n'Anthoni de Listo, maior; en Dalmau de Fluvià, micer Luys Tallada, en Luys Sanç, en Johan de Sentramon, en Duran de Listo, en Johan Deztorrent, micer Ausiàs de Flors, en Berenguer Marí, en Ffrancesch Daniu, en Johan Dalos, en Guillem de Torres, en Ffrancesch de Gallach, n'Anthoni de Flu-

vià, en Pere Mollà menor; en Bocalbo Baró, en Miguel Scrivà, notari; en Jaume Lavernera, en Pere Carbonell, en Matheu Carbonell, en Francesch Maneu, n'Arnau Sanç, en Vicent de Valls, en Bernat Gaver, en Ferrando de Sentramon, n'Anthoni Amorós, en Francesch Morelló, en Johan Borrell, notari; en <Jaume> de Gallach, en Miguel de Mora, notari; en Pere Martínez, notari; en Nicholau Carbonell, notari; en Barthomeu Maneu, en Francesch Sanç, en Jaume de Sentboy, en Johan Roiz, juriste; en Guillem Sagaera, notari; en Johan de Valls, en Matheu Martí, en Berenguer d'Alcanyiz, en Johan Ferriol, en Johan de Gallach, fill d'en Pere; en Pere Ferrer, notari; en Nicholau Ganet, en Pere Maneu, n'Arnau Falera, en Pere Plomar, mestre Ferrando Lopiz, maestre Vicent de Valls, en Domingo de Bòria, en Johan de Torregrosa, en Bernat de Malferit, en Pere Venrell, en Guillem Tallada, ciutadà; en Bernat Vendrell, gendre d'en // Seguer; en Jofre Baró, en Johan Baró, en Viçent d'Aroqua, mestre Johan Bordell. Més avant volem, statuïm e ordenam que sia fet un altre sach, lo qual sia intitulat sach de justícia, de CCC *solidos* e de jutge de les imposicions, en lo qual, axí com dit és ja dessus, de altres sachs sien meses los notaris deiús scrits, los quals manam ésser scrits e continuats en les presents actes segons que seguexen: en Johan Amat, notari; en Pere Català, notari; en Guillem March, notari; en Pere Sagaera, notari; en Miguel Steve, notari; en Nadal Mandoll, notari; en Pere Saranyana, notari; en Bernat Maces, notari; en Pere Sanç, notari maior; en Pere Ponç, notari menor; n'Anthoni Enyech, notari; en Pere Navarro, notari; en Bernat Guilabert, notari; en Bernat Portadora, notari; en Guillem Carrió, notari; en Guillem Roig, notari; en Simó Vicent, notari; en Francesch Cabater, notari; en Bernat Steve, notari; en Jaume Olzina, notari; en Pere Figuera, notari menor; en Miguel Pastic, notari. E dels quals dits notaris manam ésser trets un en cascuna de les dites eleccions dels dits officis, axí com és dit dessus del justícia maior.

*Ítem volem, statuïm e ordenam que sia fet un altre sach, lo qual sia intitulat sach de síndichs e de scrivans de les obres, en lo qual, axí com dit és dessus de altres sachs, sien meses los noms dels notaris deiús scrits, los quals són nomenats e manats scriure per als dits officis e dels quals en los temps e cassos que als officials hauran ésser meses sien trets en sos cassos per als dits officis segons dit és en los altres officials e per los dits jurats publicats. E encara, volem e ordenam que alguns dels deiús scrits, que seran meses en los dits officis de síndichs e scrivans de les dites obres, no sien exclusos dels dits officis de justícia de CCC *solidos* e jutge de imposicions, en lo sach dels quals són meses ab altres notaris ensemps, ans aquests qui són del present sach puxen en sos / casos obtenir e haver lo justícia de CCC *solidos* e jutge de les imposicions, axí com dit és dessus, en lo capítol o sach que parla del justícia maiors de ciutadans, los noms dels quals notaris per aquest present sach són los deiús scrits, ço és, en Johan Amat, notari; en Pere Català, notari; en Guillem March, notari; en Pere Sagarra, notari; en Miguel Steve, notari; en Pere // Gavarda, notari; en Nadal Mandoll, notari; en Pere Saranyana, notari; en Pere Ponç, menor notari; en Bernat Portadora, notari; en Jaume Olzina, notari; en Simó Viçent, notari, e en Guillem Carrió, notari. En après, volem, statuïm e ordenam que sia fet un altre sach, lo qual sia intitulat sach de loctinent, de mustaçaf e de sotsobrer, en lo qual sach sien meses en redolins en la forma dessus dita e recitada de altres officis los noms de molts menestrals, los quals manam que sien scrits e continuats en lo present libre e sien trets de la dita caxa en sos cas-*

sos, lochs e temps dels dits sachs *singula singulis referendo* per als dits officis, los noms dels quals són segons que.s segueixen, ço és, en Pere del Vilar, laurador; en Guillem Coll, laurador; en Nadal Serra, tintorer; en Domingo Cebrià, piquer; en Guillem Miralles, argenter; en Bernat Miralles, blanquer; en Pascual Monfort, maior, perayre; maestre Anthoni, lo barber; en Pere Guitart, barber; n'Anthoni Aguilar, barber; en Johan Tudela, çabater; en Johan Bayones, çabater; n'Anthoni Caçi, obrer; en Berthomeu Casanova, obrer; en Bernat Mir, barber; en Bernat Saranyana, draper; n'Anthoni Aranda, baxador; en Jaume Steve, specier; en Johan Mas, baxador; en Nicholau Steve, piquer; en Johan Porta, specier; en Thomàs Torró, pelliter; n'Anthoni Albert, bayner; en Pedro Dalet, en Johan de Luna, piquer; n'Anthoni Borrada, blanquer; en Bernat Augnoter, blanquer; en Berthomeu Augnoter, blanquer; en Bernat Steve, bayner; en Pere Maduenyus, colteller; en Nadal Falçet, çabater; n'Esteve Bonansa, tintorer; en Johan d'Aroqua, tintorer; n'Anthoni Gil, *olim* tintorer; n'Anthoni Sánchez Ferrer, en Thomàs Agulló, tintorer; en Johan Lopiz, ballester; en Johan Roiz, piquer; en Miguel Sánchez, ferrer; en Bernat Bonet, laurador; en Pelegrí Colomer, en Johan Gil, laurador; en Miguel Sorio, n'Aparici Bono, laurador; en Bernat Cabater, scrivent; en Johan de Mora, pintor; en Berthomeu d'Alcanyiz, specier; en Johan Argent, en Berthomeu Sanç, laurador; en Johan Abril, sartre; en Guerau Çafont, en Ramón amorós, obrer; en Berthomeu Lopiz, obrer; en Jaume Seguer, sartre; en Domingo Lario, en Ramón Oliver, en Bernat Siurana, draper maestre; Andreu Abri, sartre; en Pere Coll de Sança, sartre maior; en Guillermo Garcia Ferrer // en Luys Sancho, specier; en Nicholau de Bòria perayre, en Bernat de (sic) Almenar, blanquer; en Berenguer Amat, specier; en Ramon Castell, piquer; n'Anthoni Montó, piquer; en Miguel de Luna, piquer; en Guillem Comes, menor, en Jaume Comes, en Bernat Girona, perayre; en Johan de Belloch, piquer; en Martí de Requena.

Ítem ordenam que sia fet un altre sach, lo qual sia intitulat sach de capdeguaytes, en lo qual sien meses los noms de molts vehïns de la dita ciutat, los quals manam que sien deiús scrits e continuats e en redolins mesos en lo dit sach e conservats en la dita caixa, axí com és dit en altres officis desús recitats, del qual sach cascun any en los dies que los dits capdeguaytes deuen ésser elegits sia tret dels dits redolins cascun any un per a offici de capdeguayta, e sia donat al dit batle o son loctinent e per aquell sia ubert e publicat per capdeguayta del any ladonchs sdevenidor, los noms dels quals scrits e ordenats per capdeguayta són los següents: Pedro Ferrandez, scuder; Garcia Álvarez, lo taverner; en Johan Tora, scuder; Miguel Vicent, scuder; en Johan Marí, vanovar; en Gabriel Pelliter, en Fferrando lo Roig, pelliter; en Berthomeu Sepulcre, fuster; en Matheu Sancho, maior; en Vicent Serra, fuster; en Bernat Roqua, laurador; en Guillem Vilabroig, flaçader; en Pere Gorchs, specier; en Ramón Traver, ostaler; en Jaume Traver, en Vicent Pardo, ostaler; en Pere Asensi, en Lorenç Sancho, en Johan de Concha, baxador; n'Anthoni d'Alpicat, sartre; en Luys de Torres, sastre; en Guillem Serra, fuster.

Ítem volem e ordenam que sia fet un altre sach en lo qual sien meses en redolins, en la manera dels altres sachs, los noms de cert hòmens, dels quals cascun any en les festes de Cinquagèsima, axí com antigament era acostumat, sia treyt un per al dit offici de claveria, lo qual sia clavari a un any, e done sa fermaça bona e suficient e son bon compte. Los noms dels qui deven ésser trets per al dit offici són los següents, ço és, en Pere Saranyana, specier; en Johan Amat, notari; en Bernat

Sancho, specier; en Pere Català, notari; en Johan Torrella, mercader; en Pere Saranyana, notari; en Miguel Scrivà, notari; en Berthomeu d'Alcanyiz, specier; en Pere Vendrell, en Pere Bosch, draper; en Jaume Carbonell, specier; en Pere Guayta, draper; en Lorenç Jorda, lançer; en Francesch Sent Martí, peller. Declaram, volem e ordenam que, si algun // dels dits oficials, dels quals són stats fets sachs, vullàs que sia dels oficials que nos de present, haven meses e nomenats per a regir tantost los dits officis, vullàs que sien d'aquells que après seran trets dels dits sachs per a oficials, segons que dessús en les presents ordinacions és contengut, morrà abans que haia complit lo temps de son offici, que tantes quantes vegades se seguirà tal cas, sia tret altre del sach del qual tal official serà mort e sia publicar, a complir lo temps d'aquell mort. E de continence que serà publicat sia tornat lo seu albarà en lo redolin, e tonrant en lo sach de on és stat tret, car no volem que per la dita rahó perda la sua anyada complida si e quant li vendrà.

Ítem volem, provehím e ordenam que algun jurat en algun temps ne per alguna necessitat, per urgent que sia, no puxa fer ni lexar loctinent en lo dit offici, ans encara que fos malalt o malalts o absent, o absents haien a regir los altres, e que juren al començament de lur offici que en tot lo seu any de la juraderia no exiran fora la dita ciutat e o orta d'aquella sens que no romanguen almenys tres dels dits jurats almenys, e més avant juren los dits quatre jurats que cascun divendres en cascuna semana, exceptat lo Divendres Sant e los altres divendres que seran festes tolents, ells tots quatre jurats seran personalment en la casa on se acostumen d'ajustar o en la casa del consell, e aquí faran residència tractants, parlants e ordonants en lo bé e profit comú de la dita ciutat, e que no se n'escusaran sinó per malaltia o per absència de la ciutat, la qual absència sia per missageria o per altres affers de la ciutat.

Ítem provehím e ordenam que lo surrogat de loctinent de governador en l'any que exercirà lo dit offici, e alguns qui seran alcajts o sotsalcajts, axí de castells reals com de altres, ni alguns qui tinguen regiments alcajdies, procuracions o administracions de lochs de prelats e de barons cavallers generosos, ni alguns qui haien pleyt ab la ciutat, ni haien a retre compte d'algunes administracions, dels quals no sien diffinits, ni algunes que públicament sien en bando ab alguna persona en la dita ciutat e terme d'aquella, ni algunes que sien denunciats de // alguns crims o malefics, dels quals no seran purgats, absolts o remesos, no sien reebuts, ni publicats en los dits officis de justícia maior e menor, de jurats, ni de mustaçaf, ni de síndich, ni en algun atre dessús dit ans en lo temps que los redolins seran trets dels sachs per als dits oficials. Lo batle o son loctinent, après que haurà uberts aquells, ço és, aquells que pertanyen a son offici publicar, apellen los jurats e lo justícia e tots sis, ço és, lo batle, justícia e jurats vegen e regoneguen entre si mateix si algú dels dits oficials trets dels dits redolins haurà algú dels dits impediments, e si serà sabut per aquells que y haia impediment algú dels desús expresats, aquell o aquells en lo qual e en los quals serà o seran tals impediments no sien publicats a algú dels dits officis, ans ne sia tret altre e altres en lo qual e en los quals no haia algú dels dits impediments, e aquells en qui seran atrobats sien tornats a cloure en son redolins e meses en lur sachs. En axí que aquells ni altres en qui sien los dits impediments durants aquells no sien admesos als dits officis. E aço mateix facen e sien tenguts fer los jurats entrells en aquells officis que ells han a publicar.

Ítem provehïm e ordenam que alguna missageria o missageries no sien fetes en alguna part tro que per consell general sien acordades e ordenades.

Ítem ordenam e provehïm que, si en algun cas s'esdevindrà que haia discòrdia en lo consell, la qual haia a venir a vot de consellers, que en tal cas los dits consellers no puxen votar de paraula ni per scrits, mas que sien haudes faves blanques e negres e que cascun conseller ne sien donades per lo scrivà dues faves, una blanca e altre negra, e l'escrivà declare e scriva perquè la part serà donada la blanca e per la qual la negra. E après, lo dit scrivà traga en les mans un barret o caperó en lo qual cascun conseller meta una de les dites dues faves aquella que.s volrà, e la part que haurà maior nombre o mes veus de les dites faves passe e prevalega a la altra.

Ítem statuïm e ordenam que tots e qualsevol missager e missagers de la dita ciutat haien a dir al racional d'aquella lo dia que partiran de la dita ciutat per rahó de la dita missageria e lo dia que // seran tornats d'aquella per manera que lo dit racional puxa scriure les dites jornades, e si non faran, perdan la quarta part del salari de la dita missageria, la qual los sia abatuda e romanga a la ciutat.

Ítem provehïm e ordenam que alguns albarans majors de X *solidos* ensús los quals no sien ordinaris, ço és, de coses tachades e ordenades per consell, no sien desempachats per lo scrivà ni quitats per lo clavari si ja aquells albarans o cauteles no són manats fermats o loats per tots los quatre jurats concordades, e qui contrafarà en còrrega en pena de X morabatins d'or pagadors, la meytat al senyor rey e l'altra meytat a la ciutat.

Ítem statuïm e ordenam que alguns salaris ordinaris d'alguns oficials o servicials de la dita ciutat no puxen ésser pagats tro sien passats quatre meses del any de lurs officis o servicis. E si l'escrivà spatxarà algun albarà contra lo present capítol, que pague altra tanta quantitat de ço del seu propi, la meytat a nostres cófrens e l'altra a la ciutat.

Ítem que com en la dita ciutat haia molts jóvens los quals són suficients per a oficials, los quals encara no són meses en regiment en los dits sachs con encara no haien mullers ne cases poblades distintes per si mateix, provehïm e ordenam que, quant que quant aquells o qualsevol d'aquells seran en matrimoni, col.locats o tendram casa poblada per si mateix distintament e sens frau, los loctinent de governador, justícia e jurats, tots sis concordament, e no en altra manera, puxen metre aquells en redolins e en los dits sachs, ço és, cascú en aquell sach que.s pertanyera segons la sua suficiència e valor aconeguda dels dits oficials.

Ulterius manam, volem, provehïm e ordenam que lo consell de la dita ciutat en continent e de fet haia una bona caxa en la qual sien fets o haia quatre panys o tancadures diverses de manera per ço que cascuna clau no puxa obrir sinó una sola tanquadura en la qual caxa sien meses e stiguen tots los dessús dits sachs tanquats ab totes les dites quatre tanquadures, la qual caxa stiga axí tanquada ab les dites quatre tanquadures en poder e casa del scrivà de consell. E les claus de les dites quatre tanquadures tinguen, ço és, lo loctinent de governador de la dita ciutat la una, e lo batle local de la // dita ciutat l'altra, e lo justícia maior l'altra, e la un dels quatre jurats l'altra, la qual caxa no puxa ésser uberta sinó per los casos dessús nomenats e per a fer los actes contenguts en les presents ordenacions. E ladonchs haia a ésser uberta en la casa on se tendrà consell e davant tot lo consell en dia

que.s deu fer elecció. E lo notari de consell no gos ni presumesqua donar loch, manera ni avinència que en casa sua ni en altre loch ni en alguna altra manera, sinó, axí com dit és dessús, la dita caixa sia uberta, e açò sots pena de crim de fals.

Item ordenam que tots aquells cavallers generosos e ciutatadans e altres, los quals no faran residència personal en la dita ciutat e terme d'aquella en los lochs de general contribució per la maior part del any, no sien admesos en algun dels dits officis, ans los justícia e jurats reeben informació o informacions sobre los dits afers e si seran trobats en lo dit impediment quant los redolins d'aquells seran uberts sien closos e tomats en lurs sachs e sien na trets altres en los quals no sien los dits impediments ni altres, emperò de açò exceptam aquells de qui són o seran los lochs ab antiquo status, en los dits lurs lochs cascú dins lo terme de la dita ciutat per les presents e ordinacions nos de certa sciència per nostra benignitat real volem que no sia fet perjuhi o derogació alguna a la dita ciutat e cosa pública d'aquella en sos furs e privilegis, statuts e bones usances, ans los salvam aquells e volem que romanguen en sa força e valor no obstant les dites nostres ordinacions.

Et ut ordinaciones preinserte exequcioni debite deducantur dilectis et fidelibus nostris locumtenenti gubernatoris, baiulo, justicie, juratis et probis hominibus dicte civitatis Xative et aliis universis et singulis officialibus et subditis nostris in dicta civitate et eius terminis constitutis, qui nunc sunt et pro tempore fuerunt dictorumque officialium, locantenentibus et aliis ad quos spectet de certa nostri sciencia et expresse sub nostre ire et indignacionis incursu fideque et naturalitate quibus nobis astricti existunt et alias quo districtius possumus, tradimus firmiter in mandatum quatenus ordinaciones nostras preinsertas omniaque et singula in eis et unaquaque eorum contenta teneant firmiter et observent tenique et observari faciant inviolabiliter per quoscumque et contra non veniant aut faciant seu permittant aliquem contra-// quavis racione sive causa sicut gratiam nostram caram habent ac rem gratam nobis cupiunt operari. In cuius rei testimonium presentem fieri jussimus nostro sigillo [communi] in pendenti munitam.

Datum Xative, die ultima martii, anno a nativitate Domini M^o CCCC^o XXVII°, regnique nostri duodecimo.

Signum (blanco) Alfonsi, Dei gracia regis Aragonum et cetera. Rex Alfonsus.

Testes ad predictam presentis fuerunt: Inclitus infans Petrus Aragonum et Sicilie; Johannes de Luna, camerlengus, Eximius Petri de Corella, maiordomus; Johannes Lopez de Guerra et Guillelmus de Vico, camerarii domini regis.

Sig (signo) num mei Petri Perez, serenissimi et illustrissimi domini regis Aragonum predicti, scriptoris eiusque auctoritate notarii publici per universam dominacionem suam qui predictis omnibus [interfui] eaque de mandato ipsius scribi, feci et clausi constat autem de literis rasis et correctis in lineis IIII^a et odiorum turbine tantis dicta civitas in eadem et in V^a et in eadem Li[nea] VI^a existit et XV Ramon Oliver, Bernat Suirana, drapers, XVIII^a d'ací a, XXXV^a perayre, LII^a obrers en LXXIII^a qual los LXXVII^a ço és, cascú en aquell sach que.s pertanyera segons la sua suficiència, LXXVIII^a local et in LXXXIII^a et una qua.

Dominus rex mandavit mihi, Petro Pérez.

Probatum.

NOTAS

- (1) Sobre la insaculación en la Corona de Aragón vid. TORRAS I RIBÉ, J.M. *Els municipis catalans de l'Antic Règim. (1453-1808)*. Barcelona, 1983. Ibídem: "El procedimiento insaculatorio en los municipios de los reinos de la Corona de Aragón entre la renovación institucional y el sometimiento a la monarquía (1427-1714)." *Jerónimo Zurita. Su época y su escuela*. Zaragoza, 1986, pp. 341-352. Para el País Valenciano vid. HINOJOSA MONTALVO, José. "El municipio valenciano en la edad media: características y evolución." *Estudis Baleàrics*, n.º 23, Mallorca, 1989, pp. 39-59. BERNABÉ GIL, David. *Monarquía y Patriado urbano en Orihuela, 1445-1707*. Alicante, 1990. Ibídem: "Centralismo y autonomía municipal en Orihuela: De Fernando el Católico al "viraje Filipino", *Estudis*. n.º 12, Valencia, 1986, pp. 29-53. ALBEROLA ROMÁ, Armando. "Un funcionario de la hacienda foral Valenciana: El Racional de Alicante. Apuntes para su estudio", *Fiscalitat estatal i hisenda local (ss. XVI-XIX): Funcionament i repercussions socials*. Mallorca, 1988, pp. 127-137. Ibídem: "Estudio preliminar", en *Ordenanzas municipales. Alicante 1459-1669*. Alicante, 1989. Ibídem: "Aproximación al régimen municipal valenciano en la primera mitad del siglo XVI: el caso de Alicante" *Hernán Cortes y su tiempo*. Onteniente, 1987, Volumen II. pp. 603-607. ALBEROLA ROMÁ, A. HINOJOSA MONTALVO, J. "La instauración del sistema insaculatorio en los territorios meridionales del País Valenciano. Alicante, 1459". *Actas del Congreso de Lluís de Santàngel i el seu temps*. Valencia, octubre de 1987, en prensa. ROCA TRAVER, F. *Ordenaciones municipales de Castellón de la Plana durante la baja Edad Media*. Valencia, 1952. BARRIO BARRIO, J.A. "La organización municipal de Alicante. ss. XIV-XV." *Historia Medieval. Anales de la Universidad de Alicante*. n.º 7 (1988-89). Alicante, 1990, pp. 137-158.
- (2) SARTHOU CARRERES, C. *Datos para la historia de Jativa. Tomo primero. (Antigüedad de Saetabis y Xàtiva medieval hasta su destrucción por Felipe V. Jativa, 1933.*
- (3) Agradecemos al archivero municipal don Isaias Blesa Duet las atenciones prestadas en la consulta al Archivo.
- (4) Agradecemos la inestimable ayuda del archivero don Jesús Villalmanzo.
- (5) Remitimos al lector a la lectura de este artículo para una primera toma de contacto con el contenido del documento. "La introducción de la insaculación en el antiguo reino de Valencia. Xàtiva, 1427." *I Congrés d'Administració Valenciana: de la historia a la modernitat*. Valencia, 1992, pp. 499-503.

- (6) La revisión y normalización de los textos al catalán moderno, ha sido realizado por el Servei de Normalització Lingüística de la Universidad de Alicante.
- (7) Borrado.